

Dr hab. inż. arch. Agata Bonenberg
Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej
01. luty 2017

Recenzja dorobku naukowego, zawodowego i dydaktycznego oraz rozprawy habilitacyjnej pt. „Rysunek - metoda edukacji kreatywnej”

której autorem jest dr Mirosław Orzechowski

Podstawa opracowania

- Umowa o dzieło z Wydziałem Architektury Politechniki Warszawskiej na opracowanie recenzji oceniającej dorobek naukowy, zawodowy i dydaktyczny oraz rozprawę habilitacyjną „Rysunek - metoda edukacji kreatywnej” dr inż. arch. Mirosława Orzechowskiego.
- Dokumentacja wniosku o wszczęcie przewodu habilitacyjnego zawierająca m.in. wykaz osiągnięć w pracy naukowo-badawczej, dydaktycznej, organizacyjnej oraz z zakresu twórczej.
- Rozprawa habilitacyjna pod tytułem „Rysunek - metoda edukacji kreatywnej” wydana przez Wydawnictwo Blue Bird w Warszawie w 2015 roku.
- Podstawa prawna: *Ustawa o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 z późniejszymi zmianami.*

Profil Habilitanta

Dr inż. arch. Mirosław Orzechowski ukończył studia na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej w 1990 roku. Promotorem pracy dyplomowej magisterskiej pod tytułem „Klasztor Dominikanów w Łodzi” był prof. dr hab. inż. arch. Konrad Kucza - Kuczyński. W latach 1991-99 Habilitant pracował na stanowisku asystenta w Zakładzie Rysunku Malarstwa i Rzeźby na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, a następnie na stanowisku wykładowcy w Samodzielnej Pracowni Rysunku Malarstwa i Rzeźby.

Dr inż. arch. Mirosław Orzechowski stopień doktora nauk technicznych uzyskał w 2003 roku, broniąc rozprawy doktorskiej pod tytułem „Warszawska Szkoła Rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej i jej rola w kształceniu architekta”, promotorem pracy była prof. nzw. dr hab. inż. arch. Jolanta Putkowska. Od 2003 roku, pracuje na stanowisku adiunkta w Pracowni Rysunku Malarstwa i Rzeźby w Zakładzie Dziedzictwa Architektonicznego i Sztuki na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej i wykłada w Wyższej Szkole Ekonomii i Zarządzania w Warszawie.

W autoreferacie Habilitant podkreśla wielobiegunowy charakter własnego dorobku zawodowego. Dzieli i opisuje go w obszarach: naukowym, projektowym oraz twórczym - malarskim i rysunkowym. Bliskie powiązanie twórczości i nauki pozwala mu na inspirujące poszukiwania z pogranicza teorii i praktyki rysunkowej, dokonywanej w duchu tradycji znakomitej warszawskiej szkoły rysunku. Bardzo pozytywnie ocenić należy konsekwentne i świadome budowanie własnych umiejętności, kompetencji i doświadczeń, które uzupełniają się i dopełniają.

Dorobek naukowo - badawczy i twórczy

W rozdziale dotyczącym dorobku naukowo-badawczego Kandydat wyszczególnia trzy monografie. Zarówno w przypadku rozprawy habilitacyjnej, jak i książki „Poszukiwanie architektury” jest on jedynym autorem. W trzeciej publikacji „Rysunek, zmysł architektury”, wchodzi w rolę redaktora zbierając i porządkując wypowiedzi o rysunku znakomitych, znanych architektów-rysowników. Koncepcja edytorska i graficzna tej książki, autorstwa dr Orzechowskiego, stoi na wysokim, bibliofilskim poziomie. Nietypowa formuła tego wydawnictwa i uczestnictwo w nim ważnych polskich osobowości twórczych są atutami tej publikacji.

W części wniosku poświęconej dorobkowi naukowemu Habilitant wymienia udział w pięciu pracach studialnych wykonywanych na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, w dwóch pełnił on rolę kierującego pracą. Kandydat brał udział w czterech konferencjach naukowych. W załączniku nr 7 Wniosku pt. „Kopie artykułów, publikacji naukowych w czasopismach oraz rozdziałów w monografiach”, Kandydat załącza dwie pozycje opublikowane przez prestiżowe wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.

Należy w tym miejscu stwierdzić, że dorobek naukowy oraz publikacyjny w recenzowanych czasopismach lub monografiach, zrealizowany w ciągu dwudziestu pięciu lat pracy na Politechnice Warszawskiej, jest bardzo, bardzo skromny.

Rekompensatę stanowi tu praca twórcza Habilitana. Z przekazanych do recenzji materiałów wynika, że to ona stanowiła obrany kierunek rozwoju. W monografii „Poszukiwanie architektury” na uwagę zasługują doskonałe ilustracje - autorskie akwarele. Dr. inż. arch. Mirosław Orzechowski prezentuje w niej zarówno realistyczne przedstawienia obiektów architektury z wyraźnie zdefiniowanym detalem jak i półabstrakcyjne impresje na temat krajobrazu i architektury. Obrazy te świadczą o doskonałym warsztacie twórczym Autora i wielkiej wrażliwości na przestrzeń architektoniczną i jej powiązanie z naturą. Katalogi „Miejsca” i „Warszawskie poszukiwania architektury” prezentują równie urzekające obrazy z dalekich i bliskich podróży, w których czytelnik intuicyjnie odgaduje *miejsce* - rozpoznając je po kolorycie i atmosferze. Dbając zatem o odpowiednie rozpowszechnienie własnej twórczości malarskiej dr. Orzechowski wziął udział w sumie w 32 wystawach: 10 indywidualnych i 22 zbiorowych, z których pięć z odbyło się za granicą. Zdaniem recenzentki można stwierdzić, że Habilitant w sposób należyty dba o udostępnienie i popularyzację własnego dorobku i jest to jego atutem.

Dorobek dydaktyczny, organizacyjny oraz współpraca z zagranicą

Habilitant posiada dwudziestopięcioletnie doświadczenie jako dydaktyk, które zdobył przede wszystkim ucząc rysunku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Jest autorem programów nauczania grafiki architektonicznej, autorem programu nauczania dyscyplin artystycznych na WAPW 2015/16 oraz współautorem kolejnych modyfikacji planów. O determinacji i zapale do pracy ze studentami świadczy jednak przede wszystkim dwunastoletni okres opieki nad działaniami Koła Naukowego Rysunku przy Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby WAPW.

Nauczanie rysunku plenerowego na WAPW znalazło kontynuację w organizacji praktyk wyjazdowych. W latach 1990 - 2015 Habilitant przeprowadził ich kilkadziesiąt w Polsce i za granicą: w Czechach, we Włoszech i na Ukrainie.

Wiele działań edukacyjnych i artystycznych dr Orzechowskiego ma wymiar międzynarodowy. Prowadził współpracę w formie plenerów i warsztatów odbywanych we Lwowie, Pradze, w Paryżu. Na szczególną uwagę zasługuje współorganizacja i udział w międzynarodowych warsztatach pt. „Visible and Invisible Context of Architecture” w Kazimierzu Dolnym.

Kolejnym wymiarem działalności Habilitanta jest popularyzacja nauki poprzez prowadzenie zajęć warsztatowych, plenerów, spotkań artystycznych dla dzieci, młodzieży i

rodziców w ramach Montessori Mountain Schools przy fundacji Św. Królowej Jadwigi w Koszarawie Bystrej. Opracowanie w ramach Fundacji programu nauczania rysunku i kultury architektonicznej niewątpliwie stało się inspiracją powstania rozprawy habilitacyjnej.

Do niewątpliwych sukcesów dotyczących indywidualnej twórczości Autora zaliczyć należy uzyskanie II nagrody w konkursie akwareli plenerowej na Biennale Akwareli w Bellagio we Włoszech.

Dorobek projektowo - realizacyjny

Na bardzo pozytywną ocenę zasługuje bogaty dorobek projektowo-realizacyjny, na który składa się 45 projektów architektonicznych i 5 zleceń z dziedziny zarządzania projektem. W dorobku przeważają realizacje architektury mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej. Zdaniem recenzentki szczególnie pozytywnie ocenić należy realizacje osiedla domów szeregowych „Lokata” oraz dom jednorodzinny pod Grójcem. Zwłaszcza w drugim przypadku relacje architektura - krajobraz cechuje harmonia i pełna komplementarność.

Trzy realizacje, które uzyskały nagrody w konkursach: nominacja do nagrody „Życie w Architekturze” (1997), II nagroda SARP za projekt konkursowy „Budownictwo socjalne w Toruniu” (2001), III miejsce w konkursie na najpiękniejszy budynek Ursynowa (2001), pochodzą z wczesnego etapu pracy projektowej Kandydata.

Podsumowując dokumentację wniosku habilitacyjnego, należy stwierdzić, że pomimo skromnego dorobku ściśle naukowego (publikacji w recenzowanych czasopismach naukowych i rozdziałach monografii) osiągnięcia twórcze, projektowe oraz dydaktyczne pozwalają na jego pozytywną ocenę.

Ocena Rozprawy Habilitacyjnej

Zaprezentowana rozprawa habilitacyjna pod tytułem „Rysunek - metoda edukacji kreatywnej” jest wartościową pozycją z dziedziny edukacji architektonicznej w jej najbardziej podstawowym znaczeniu: stworzonej przez Habilitanta metodzie uwrażliwiania społeczeństwa na jakość otaczającej przestrzeni.

Monografia stanowi podsumowanie dotychczasowych doświadczeń dr Mirosława Orzechowskiego w zakresie dydaktycznym - nauczania rysunku architektonicznego. Traktując o edukacji przestrzennej najmłodszych, książka może się stać narzędziem istotnej zmiany w popularnym odbiorze architektury: nobilitacji dziedziny, zwiększeniu znaczenia zagadnienia ładu przestrzennego w dyskusji publicznej, krytyki architektonicznej jako elementu otwartej dyskusji. Spodziewaną konsekwencją tych zmian byłaby poprawa jakości przestrzeni architektonicznych i wnętrz urbanistycznych w Polsce.

Podstawą opracowania autorskiej metody nauczania rysunku jest długoletnia praktyka twórcza i dydaktyczna Autora, co stanowi dużą wartość pracy. Prowadzony na kartach monografii dyskurs o metodzie wywodzi się z długoletniej tradycji warszawskiej szkoły rysunku architektonicznego skupiającej się wokół Pracowni Rysunku, Malarstwa i Rzeźby w Zakładzie Dziedzictwa Architektonicznego i Sztuki na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej.

Publikacja uzyskała recenzje wydawnicze dr hab. Anny Sajdak i dr hab. Urszuli Szuścik. Książka liczy 207 stron. Zdecydowanym atutem pracy są wzbogacające tekst dziecięce rysunki, w liczbie 52, pokazujące etapy rozwoju ich umiejętności rysunkowych. Bardzo dobrze ilustrują one problematykę poruszaną w książce. Całość zamyka Bibliografia zawierająca 25 pozycji literatury.

Głównym osiągnięciem naukowym pracy jest autorska metoda nauczania rysunku dzieci, łącząca podejście Montessori w wymiarze pedagogicznym z autorskimi doświadczeniami dydaktycznymi. Nadrzędnym jej celem jest kształtowanie samodzielnej osobowości twórczej młodego człowieka oraz stymulowanie rozwoju intelektualnego poprzez twórczość rysunkową. Mimo, że jak pisze we wstępie Autor, nauka rysunku ma bardzo odległą tradycję i jako taka nie jest nowością, to jednak połączenie indywidualnego oryginalnego podejścia Dr Orzechowskiego oraz koncepcji Montessori, może być traktowane jako oryginalny wkład Kandydata w rozwój dziedziny naukowej. Postulaty pełnej wolności i swobody twórczej i interpretacyjnej, postrzeganie rysunku jako narzędzia rozwoju

intelektualnego oraz „towarzysząca - nie dominująca ” rola nauczyciela, nie były wszakże zawsze w tę tradycyjną, historyczną i akademicką szkołę wpisane.

Do osiągnięcia celu naukowego zastosowano następujące metody badawcze:

- obserwację na przestrzeni kilku lat dzieci podczas rysunkowych warsztatów artystycznych organizowanych przez Montessori Mountain School w Koszarawie Bystrej (str.12)
- rozmowy / wywiady prowadzone z rodzicami dzieci,
- analiza zebranych informacji i uporządkowanie materiału badawczego w postaci 52 rysunków dziecięcych z odniesieniami do klasyfikacji wynikającej z zastosowanej metody, psychologii percepcji, etapu rozwoju motorycznego i indywidualnych cech dzieci.
- kwerenda bibliograficzna
- podjęcie dyskusji z innymi metodami nauczania rysunku, na przykład tymi, które przykładają największą wagę do rysunku z wyobraźni oraz ogólna krytyka metod nauczania rysunku (str. 93).

Ogromną zaletą pracy, zdaniem recenzentki, jest jej aplikacyjny charakter. Celem jest tu odbiorca masowy, do którego *de facto* adresowana jest książka, a nie tylko środowisko ekspertów. W monografii czytelny jest podział na a część teoretyczną (Rozdziały II, III), dotyczącą metodologii opisywanych zagadnień oraz tę poświęconą praktycznemu wdrożeniu zasad w nauczaniu.

W monografii „Rysunek - metoda edukacji kreatywnej” część graficzno-ilustracyjna stanowi istotny element treści. Doskonale dobrane przykłady twórczości dziecięcej będącej reakcją na zastosowane metody edukacji stanowią dokumentację rezultatu dydaktycznego osiągniętego przez Autora. Rysunki są oznaczone według typu i sposobu reprezentacji rzeczywistości, ze względu na zawartość i złożoność sposobu przedstawiania rzeczywistości, na przykład: rysunek w stadium przejściowym, zawierający składniki wczesnorealistyczne, pseudonaturalistyczny.

Monografia zawiera siedem rozdziałów. We wstępie Autor przybliży genezę powstania pracy, po czym dołącza fragmenty recenzji wydawniczych. Zabieg ten, zdaniem recenzentki nie jest konieczny bo przerywa płynność narracji monografii.

Na początku rozdziału II „Podstawy Teoretyczne” omówione zostały podstawowe zasady działania narządu wzroku, a następnie dokonana została analiza zagadnienia percepcji i procesu poznawczego, w relacji do metody rysunku z natury. W opinii recenzentki część ta

zasługuje na szczególną uwagę oraz wysoką ocenę. Zawiera ona opis metody, stanowi wyczerpujące wprowadzenie do tematu, osadzając autorską metodę rysunkową w szerokim dyskursie naukowym z dziedziny psychologii, w zakresie dotyczącym rozwoju intelektualnego człowieka. Tym samym monografia dotycząca procesu i aktu twórczego uzyskuje mocną podbudowę naukową: psychologiczną, powiązaną z zagadnieniami rozwoju motorycznego i rozwoju percepcji.

W Rozdziale III „Warunki Metody Rysunkowej” Autor precyzuje najważniejsze elementy metody. W sposób chronologiczny i uporządkowany określa: rozpoczęcie procesu nauki rysunku, a powołując się na wolność wyboru ucznia, wskazuje również na możliwość zakończenia nauki. Omawia też rolę talentu oraz konsekwencje wynikające ze złego nauczania rysunku.

Rozdział IV „Składniki Metody Rysunkowej” podzielony został na części zatytułowane: obserwacja, wolność, indywidualność, zapis spostrzeżeń, prymat rysunku z natury, rysunek z natury a rysunek z wyobraźni, odpowiedź na krytykę rysunku z natury. Pierwsze cztery zagadnienia doprecyzowują działanie zaprezentowanej metody, natomiast pozostałe stanowią poszerzony komentarz. Ciekawym wątkiem jest opis dyskusji, która toczy się w środowisku warszawskiej szkoły rysunku, a która dotyczy relacji pomiędzy rysunkiem z natury i rysunkiem z wyobraźni.

Rozdział V „Zasady prowadzenia zajęć” rozdział stanowi powtórzenie i pogłębienie informacji dotyczących metody w ujęciu praktycznym. Poszerza sposób traktowania ucznia-podmiotu nauczania oraz budowę relacji z nauczycielem według „zasady towarzyszenia”. Istotnym wątkiem jest kwestia oceny prac i wydobywania ich indywidualnych elementów. Na pozytywną uwagę zasługuje nacisk Autora na ważny kontakt z opiekunem-rodzicem (str. 110). Celem nauczania jest „patrzenie zwieńczone widzeniem”. We fragmencie dotyczącym podmiotu nauczania Autor skupia się na zasadzie towarzyszenia wydobywającej autentyczne widzenie dziecka. Postawę uczących (rodziców) cechować powinien brak oceny, wydobywanie, podkreślanie pozytywnych cech rysunków, analizowanie prac w „konstruktywnej” atmosferze. Autor przejawia krytycznie nastawienie do korekt na rysunkach i do kopiowania z rysunków i zdjęć.

Zgodnie zapowiedzią zawartą w tytule, Rozdział VI „Porady Praktyczne” ma charakter poradnikowy. Z punktu widzenia opisu autorskiej metody ma on znaczenie drugorzędne, jest w nim powtórzonych wiele treści (np. 134), podawane informacje mają podstawowy, użyteczny charakter. Z punktu widzenia aplikacyjności opisywanej metody może być to

strategią słuszną służącą popularyzacji dydaktycznych koncepcji Autora. Dr Orzechowski adresuje przecież monografię również do szerokiej publiczności. Z punktu widzenia czytelnika nie-fachowca szczególnie użytecznym wątkiem rozdziału są etapy rozwojowe dzieci w kontekście nauki rysunku.

Uwagi krytyczne

Do mankamentów publikacji, (przede wszystkim w wymiarze formalnym) należy zastosowanie w długich fragmentach pracy podmiotu zbiorowego. Zabieg ten może budzić wątpliwości odnośnie autorstwa omawianej metody nauczania rysunku: sformułowanie „nasza metoda” powtarza się wielokrotnie (np. str.15). Zabieg ten może być również rozumiany jako specyficzna forma językowa.

Wadą publikacji jest poradnikowy charakter narracji rozdziałów IV-VII oraz deklaracja Autora że: „Książka podzielona jest na rozdziały co powinno ułatwić korzystanie z niej jako podręcznika (str.15)”. Monografia habilitacyjna, oceniana powinna być jako praca naukowa. Opis *metody* w Rozdziale II, „Podstawy Teoretyczne” oraz fragmenty Rozdziału III wyczerpują ten warunek. Dualny charakter monografii, gdzie część naukowa wiąże się z opisem działań i wskazówek o praktycznym charakterze, z pewnością uatrakcyjnia książkę dla rynku wydawniczego. Równocześnie jednak powoduje, że wątek naukowo-badawczy rozwijany rozdziałach II i III w innych rozdziałach schodzi na drugi plan. Monografia we fragmentach pisana jest językiem popularnym. Można jednak przypuszczać, że podejście takie ma związek z aplikacyjnym charakterem prezentowanej metody. Poradnikowe ujęcie wpływa bowiem na możliwość popularyzacji koncepcji naukowych i twórczych, na upublicznienie ich oraz szersze zastosowanie.

Recenzentka odczuła również brak precyzyjnych danych dotyczących prowadzonych badań: brak opisu grup eksperymentalnych, ilości dzieci uczestniczących w poszczególnych warsztatach, terminów, okresów ćwiczeń (str.12). Autor powołuje się również na rozmowy z rodzicami, ale nie są one udokumentowane. Wskazane byłoby zastosowanie metody naukowej.

Wniosek końcowy

Rozprawa habilitacyjna dr inż. arch. Mirosława Orzechowskiego „Rysunek - metoda edukacji kreatywnej” stanowi wkład Autora dyskurs dotyczący nauczania rysunku w kontekście stymulowania niezależności, kreatywności i rozwoju intelektualnego małego człowieka. Praca wnosi nowe treści do poruszanej problematyki poprzez autorską, oryginalną metodę nauczania. Opis przyjętej metodologii działania uznać należy za znaczący wkład w rozwój dyscypliny architektura i urbanistyka. Podkreślić należy, że wątek naukowy omawianej publikacji koresponduje z bogatym i wartościowym dorobkiem twórczym i dydaktycznym dr inż. arch. Mirosława Orzechowskiego.

Stwierdzam, że zgodnie z ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym, a także uwzględniając zapisy ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późniejszymi zmianami) zarówno przedstawiona rozprawa habilitacyjna jak i dorobek naukowy, zawodowy i dydaktyczny dr inż. arch. Mirosława Orzechowskiego spełniają warunki określone w artykułach 16. i 17. Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, Poz. 595 z późniejszymi zmianami).

